

Entrevista a Jean Paul Hautecoeur*

RAFAEL FARRÉ

Cap del Servei de Centres, Professorat i Alumnes de la DG de Formació d'Adults (1988-1994)

JORDI DOMÍNGUEZ

Periodista, cap de la Secció de Publicacions, Normalització Lingüística i Documentació del Departament de Benestar Social

Aquest ha estat el primer i darrer treball que Rafael Farré ha fet per a *Fòrum*.

El set de juny passat va morir d'una manera sobtada i sorpresiva, ja que encara que estava malalt ningú no esperava aquest desenllaç.

Algunes de les persones que formen *Fòrum* no vàrem tenir gaire temps per conèixer-lo i, tot i això, l'apreciàrem ben aviat;

cosa que no devia ser gaire difícil ja que amb el temps hem descobert la immensa quantitat de gent que, d'una manera o altra, l'estimava.

Volem des d'aquí donar-li un afectuós record amb la publicació de la que potser va ser la seva darrera obra.

Jean Paul Hautecoeur és investigador-conseiller del Ministeri d'Educació del Quebec i professor de la Universitat de Mont-real (Canadà) de teoria, estratègies i polítiques d'alfabetització. Recentment ha visitat Catalunya, convidat pel Departament de Benestar Social en el marc del cicle de conferències organitzades per aquest Departament amb motiu de l'aprovació del Programa interdepartamental per a la formació d'adults de la Generalitat de Catalunya.

Com podem explicar avui en dia l'existència de persones analfabetes menors de 30 anys que, en teoria, han passat per una etapa d'escolarització obligatòria?

En totes les societats desenvolupades hi ha un percentatge variable del 10% de la població que cal considerar com a analfabeta en el sentit tradicional de la paraula. Aquest percentatge d'analfabetisme s'explica per tres causes diferents. En primer lloc, hi ha gent que ha anat molt poc o gens a l'escola; en segon lloc, hi ha una part de la població incapaç d'utilitzar l'expressió escrita a causa de diferents tipus de disminucions (per exemple, els autistes); finalment, hem de tenir presents aquells individus que han viscut en entorns on no és necessària la comunicació escrita. Aquesta tercera causa no es pot identificar amb un analfabetisme anormal ni patològic, sinó amb la manera de comunicar-se la gent.

Però vostè parla sempre d'un 38% d'analfabetisme al Canadà. Es refereix a un altre tipus d'analfabetisme?

Efectivament. Aquesta és un altra concepció

més moderna i actual segons la qual l'analfabetisme té a veure amb la dificultat per ser competent en situacions de comunicació més complexes que l'escriptura simple. Em refereixo a textos més complicats, textos tècnics, administratius, etc.

Com més complexitat, més augmenta la proporció de gent que té dificultats objectives de comprensió i podríem, fins i tot, arribar al 75% de la població. Per exemple, ara ja es comença a parlar d'analfabetisme informàtic.

Al final del segle XX, podem donar una definició universalment vàlida del concepte d'analfabetisme o és necessari distingir entre l'analfabetisme dels països desenvolupats i el dels països subdesenvolupats?

Podem parlar d'analfabetisme com de la competència que s'espera d'un individu per utilitzar els mitjans de comunicació exigits en les diverses situacions quotidianes en què pugui trobar-se: a la feina, en la seva vida privada, en les seves relacions socials, etc. En aquestes situacions trobem contextos orals i altres molt mediatitzats per les noves tecnologies.

D'acord amb aquesta definició és difícil establir criteris universals vàlids perquè, per exemple, en una societat oral, un individu estarà alfabetitzat si és competent per rebre i emetre missatges per aquest canal, és a dir, si els missatges poden ser reconeguts per la societat que l'envolta. Aquesta competència no és tecnològica però pot estar basada en tècniques socials molt complexes. No podem

*Entrevista realitzada gràcies a la col·laboració de Galina Bujna.

parlar d'una correspondència entre la noció de societat tradicional o oral simple, i la noció de societat moderna o tecnològica complexa.

Segons la seva afirmació podem ser competents sense saber escriure?

És clar que sí. Avui en dia donem una gran importància als mitjans de comunicació i a la tecnologia, però hem oblidat que el fenomen de la comunicació és, sobretot i abans de res, un fenomen de relacions humanes i aquestes poden revestir una gran complexitat en les societats tradicionals orals.

Els francesos utilitzen els termes illetrisme i illetrat en comptes dels clàssics analfabetisme i analfabet. Existeixen diferències conceptu- als entre aquestes denominacions?

Els francesos parlen d'illettrisme i els anglosaxons i nosaltres, al Quebec, parlem d'analfabetisme funcional. Els diferents termes tenen més o menys la mateixa funció de distingir-se de l'analfabetisme i de les campanyes d'alfabetització del Tercer Món.

A França, antigament, el concepte d'alfabetització s'utilitzava només per als immigrants provinents del Tercer Món. Posteriorment, quan comença la formació d'adults amb francesos, es crea el terme *illetrisme* precisament per diferenciar aquesta formació de l'alfabetització d'immigrants. L'associació internacional «Adult Training Development» (ATD-Quart Monde) ha desenvolupat el concepte per referir-se a aquelles persones autòctones (ni immigrants ni estrangeres) excloses dels processos i les relacions habituals de comunicació o amb dificultats en el desenvolupament d'aquests.

Sembla que els conceptes analfabetisme i pobresa van sempre lligats. L'alfabetització és la causa o l'efecte de la pobresa?

No és un efecte automàtic i això és molt clar perquè, per exemple, a l'Europa de l'Est els intel·lectuals són els més pobres, els que se situen a l'esglaió més baix de l'escala salarial. Per tant, es pot ser pobre i estar alfabetitzat.

Cal entendre l'analfabetisme com una marginació en relació amb els intercanvis socials (econòmics, culturals, geogràfics, etc.). La pobresa també s'explica com un fenomen global, no tan sols econòmic sinó també cultural. L'analfabetisme, per tant, pot esdevenir pobresa econòmica, pobresa cultural, pobresa de relacions individuals amb el món,

és a dir, pot constituir-se en una relació d'exclusió de les possibilitats, els mitjans i els drets de comunicació amb la societat.

«Una persona és analfabeta, arriba a ser-ho o continua sent-ho, malgrat els cursos d'alfabetització, perquè no forma part dels circuits de participació, de comunicació i d'expressió cultural, social, política i econòmica.» Vostè recull aquesta cita de Joelle Dugailly en la introducció del llibre Alpha 92. Estrategias de alfabetización.¹ Quines són les estratègies més adequades per aconseguir que la persona analfabeta s'incorpori a aquests circuits?

Aconseguir que l'alfabetització no arribi a ser un element d'exclusió. La seva finalitat és òbviament disminuir l'analfabetisme i, en moltes ocasions, el que fa és reforçar-lo.

La causa d'aquest fenomen contradictori és la manca de confiança de la persona que aprèn en les seves possibilitats, en la seva capacitat d'aprendre?

És una qüestió de repressió. Una determinada situació pedagògica crea possibilitats noves o les tanca i, sovint, estem en aquesta última possibilitat. Moltes vegades, en les relacions entre la persona educadora i la persona educada es produeix una situació de bloqueig a causa de la voluntat de la primera de mantenir el seu estatus, la seva posició dominant. Quan ens trobem amb aquestes situacions no estem, òbviament, davant d'una relació d'educació sinó més aviat al contrari, davant d'una situació de repressió.

Quin és el paper que ha jugat el teixit associatiu dels països industrialitzats en la lluita contra l'analfabetisme?

Un paper essencial perquè tot el treball d'educació es recolza sobre la societat civil. L'Estat ha de facilitar a les associacions les possibilitats de millorar la seva tasca i de desenvolupar-se, però no hi ha d'haver una doble xarxa, una de voluntària i no governamental i una altra de professional. L'Estat ha de procurar la possibilitat que les organitzacions voluntàries puguin esdevenir organitzacions professionals, formant-les directament o facilitant-los els mitjans per fer-ho i també ha de reconèixer les competències de les associacions per formar els altres. L'Estat no pot assumir la responsabilitat de formar segons una norma universal, ja que poden haver-hi múltiples normes.

¹ Institut de la UNESCO per a la investigació. Hamburg, 1992.